

Marian ŻUKOWSKI*

RENTOWNOŚĆ SEKTORA BANKOWEGO W NIESTABILNYM OTOCZENIU

(Streszczenie)

Przyjęta hipoteza opiera się na założeniu, że sektor bankowy w Polsce po 2015 r. ponosi konsekwencje ryzyk o charakterze politycznym i społecznym, które skutkują istotnym obciążeniem finansowym banków i prowadzą do pogorszenia rentowności ich działalności.

Wyniki badań zaprezentowane w artykule pokazują, że aktualnie sektor banków komercyjnych w Polsce posiada stabilną i silną bazę kapitałową, przewyższającą minimalne wymagania. Banki są przygotowane kapitałowo na ograniczone pogorszenie warunków ich działalności. Osiągnęły jednak w ostatnim roku niższe niż poprzednio wyniki finansowe. Pogorszyły się też wskaźniki rentowności ich działalności. Pojawiają się zagrożenia, które mogą spowodować niekorzystne zmiany w zaplanowanych wskaźnikach. Wyniki finansowe, będące zasadniczym źródłem wzrostu zasobów kapitałowych zapewniających stabilność banku, obniżają się ze względu na spadek marży odsetkowej i nieodsetkowej. W warunkach niskiego poziomu stóp procentowych w najbliższym czasie nie można liczyć na zahamowanie tej niekorzystnej tendencji i należy spodziewać się spadku zyskowności sektora bankowego.

Celem artykułu jest włączenie się do toczącej się dyskusji i poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jakie czynniki i w jaki sposób determinują zmiany w kondycji ekonomicznej sektora bankowego.

Słowa kluczowe: system bankowy; rentowność systemu bankowego; stabilność systemu finansowego

Klasyfikacja JEL: G21

1. Wstęp

Przedmiotem analizy jest ocena czynników zmieniających rentowność banków w Polsce. Zagadnienia te są istotne, gdyż dostarczają informacji o stabilności banków i całego systemu finansowego. Są przedmiotem zainteresowania państwa,

* Prof. dr hab., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Katedra Bankowości i Finansów;
e-mail: marian.zukowski@kul.pl

akcjonariuszy i właścicieli kapitału bankowego oraz stanowią źródło informacji dla klientów.

Warunkiem stabilności systemu finansowego jest bezpieczeństwo i stabilność funkcjonowania sektora bankowego. Jednak niestabilne otoczenie wpływa na rentowność sektora bankowego w Polsce, co w konsekwencji może naruszać stabilność systemu finansowego i zmniejszać tempo wzrostu gospodarczego. Należy więc poszukiwać odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób niestabilne otoczenie wpływa na rentowność sektora bankowego w Polsce. Wiedza na ten temat jest potrzebna dla poszukiwania rozwiązań, poprawiających stabilność sektora bankowego, a w konsekwencji stabilność systemu finansowego i zapewniających warunki dla niezbędnego tempa wzrostu gospodarczego.

2. Znaczenie rentowności sektora bankowego dla stabilizowania systemu finansowego

Narodowy Bank Polski określa stabilność systemu finansowego jako stan, w którym system finansowy pełni swoje funkcje w sposób ciągły i efektywny, nawet w przypadku wystąpienia nieoczekiwanych i niekorzystnych zaburzeń o znacznej skali¹. Ponieważ sektor bankowy jest największym elementem systemu finansowego – należy zdefiniować pojęcie bezpieczeństwa i stabilności sektora bankowego. Według M. Capiga, stabilność sektora bankowego zależy przede wszystkim od bezpieczeństwa banków, czyli takiej sytuacji, kiedy osiągają one równowagę ekonomiczną, majątkową i finansową. Pełnią statutowe funkcje na rzecz klientów i gospodarki oraz zachowują zdolność do absorpcji środków zewnętrznych². Inni autorzy, jak np. W. Gradoń, utożsamiają pojęcie stabilność systemu finansowego z pojęciem stabilność systemu bankowego³. Stabilność sektora bankowego jest warunkiem koniecznym dla zachowania stabilności całego systemu finansowego⁴. Bezpieczny sektor bankowy to taki stan, kiedy nawet upadek jednego lub kilku banków nie narusza stabilności całego sektora. Bezpieczeństwo sektora bankowego zapewnia jego rentowność. W literaturze przedmiotu znajdziemy wiele pozycji

¹ *Raport o stabilności systemu finansowego*, NBP, Warszawa 2016, s. 3.

² **M. Capiga**, *Kapitał klienta w systemie zarządzania bankiem a problem bezpieczeństwa*, w: **J. Nowakowski, T. Famulska** (red.), *Stabilność i bezpieczeństwo systemu bankowego*, Difin, Warszawa 2008, s. 139–140.

³ www.ue.katowice.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/21_W.Gradon_Metody_oceny_stabilnosc....pdf; stan na 06.10. 2016 r.

⁴ **O. Szczepańska**, *Stabilność finansowa jako cel banku centralnego. Studium teoretyczno-porównawcze*, Scholar, Warszawa 2008, s. 37.

poświęconych różnym aspektom rentowności banków w Polsce. Zauważyć przy tym jednak należy, że w pierwszych latach transformacji ustrojowej pojęcie „rentowność” w odniesieniu do sektora bankowego nie było powszechnie używane⁵. W pracach analizowano i opisywano różne kategorie dotyczące efektywności działania, nie wnikając głębiej w ich istotę. Raczej konstатовano wskaźniki efektywności, bez głębszej analizy skutków, jakie wynikały z ukształtowanych proporcji. Na przykład P. Wyczański, opisując sytuację finansową banków, zauważał: „Stosunek kosztów do dochodów [...] wyniósł w 1990 roku 60% [...] w 1991 roku doszło do poważnego podwyższenia tej relacji, wzrosła ona do 79%, a w 1992 roku banki uzyskały współczynnik poziomu kosztów przeciętnie na wysokości 89,4%”⁶. Do podobnych wniosków doszła B. Gruszka, zauważając, że relacja kosztów do przychodów odsetkowych w sektorze bankowym wynosiła w 1995 r. – 42%, w 1996 r. – 62% i w 1997 r. osiągnęła już 72%⁷. Niekorzystny i dynamicznie wzrastający współczynnik nie wywoływał wówczas zdecydowanej reakcji. Wysoki poziom zysków księgowych wyjaśniano monopolistyczną pozycją banków wykorzystujących swoją przewagę konkurencyjną dla dyktowania wysokich cen klientom banków niskimi kosztami osobowymi i wysoką marżą odsetkową. Pogarszającą się natomiast rentowność (zwiększającą się nierentowność) tłumaczono spadkiem marż odsetkowych, zmianą metod ewidencji dochodów banków uwzględniających dochody należne, a nie otrzymane, oraz malejącym popytem na kredyt, co skutkowało obniżką dochodów. Podkreślano słusznie, że wykazywana przez banki dochodowość jest bardzo wątpliwa w świetle międzynarodowych standardów rachunkowości bankowej⁸. Ocena efektywności sektora bankowego w latach 90-tych XX w. była prowadzona za pomocą zróżnicowanych wskaźników. Wśród nich wymienić należy: wskaźnik ROA, ROE, wskaźnik wyników i kosztów odsetkowych, stopę dochodu odsetkowego, udział odsetek w przychodach operacyjnych, udział z odsetek od kredytów, udział z odsetek od lokat w instytucjach finansowych, udział z odsetek od papierów wartościowych⁹. Oceniając sytuację finansową banku, J. Grzywacz posługiwał się kategorią zy-

⁵ W książce *Leksykon bankowo-gieldowy* nie wymienia się terminu „rentowność” ani terminu „efektywność” w odniesieniu do sektora bankowego. **Z. Krzyżkiewicz, W.L. Jaworski, M. Puławski**, *Leksykon bankowo-gieldowy*, Poltext, Warszawa 1998, s. 707.

⁶ **P. Wyczański**, *Polski system bankowy 1990–1992. Fundacja im. Friedricha Eberta w Polsce*, Warszawa 1993, s. 67.

⁷ **B. Gruszka**, *Efektywność i ryzyko inwestycji banków komercyjnych w okresie przeobrażeń systemowych*, Instytut Finansów przy WSzUiB, Warszawa 1999, s. 98.

⁸ **J.K. Solarz**, *Rozwój systemów bankowych. Biblioteka Menedżera i Bankowca, Zarządzanie i Finanse*, Warszawa 1996, s. 138.

⁹ **B. Gruszka**, *op. cit.*, s. 83–98.

skowności¹⁰. Zyskowność odnosi do zyskowności kapitałów własnych, analizuje stopy zyskowności kapitałów własnych, nominalną i realną stopę zyskowności, zyskowność przychodów i aktywów. Wskaźniki charakteryzujące efektywność banków w Polsce u schyłku XX w. to aktywa przychodowe w relacji do aktywów netto, aktywa pracujące w odniesieniu do aktywów netto, wyniki z odsetek w stosunku do aktywów netto, wynik z działalności podstawowej w relacji do aktywów netto, wynik brutto w odniesieniu do aktywów netto, wynik netto w stosunku do środków aktywów netto, wynik netto w proporcji do funduszy podstawowych¹¹. M. Iwanicz-Drozdowska, analizując wskaźniki efektywności banku, prezentuje je według następujących grup: wskaźniki rentowności, wskaźniki marży, wskaźniki obciążenia wyniku i wskaźniki efektywności zatrudnienia¹². Do wskaźników rentowności zalicza ROA (zwrot na aktywach), ROE (zwrot na kapitale), ROS (rentowność obrotu) oraz PM (wskaźnik marży zysku)¹³.

M. Capiga podkreśla, że analiza i ocena rentowności powinna uwzględniać rentowność jako odzwierciedlenie związków pomiędzy zyskiem netto a kapitałem własnym, a także rentowność jako instrument planowania finansowego w banku. Relacja zysk – kapitał stanowi wewnętrzną miarę rentowności banku, jest ważną informacją dla potrzeb akcjonariuszy¹⁴.

M. Marcinkowska zwraca uwagę na mnogość narzędzi pozwalających na ocenę rentowności. Wymienia takie wskaźniki, jak rentowność kapitałów własnych, rentowność majątku (aktywów), rentowność przychodów, rentowność brutto i netto, wynik na jednego zatrudnionego, a także wskaźniki cząstkowe pozwalające ocenić wyselekcjonowany jednorodny obszar finansowy, jak dla przykładu marża odsetkowa i rozpiętość odsetkowa, wskaźniki kosztowe. Z punktu widzenia właścicieli, kluczowe znaczenie ma jednak analiza rentowności kapitału własnego realizowana w odniesieniu do wartości księgowej kapitału. Może być jednak rozszerzona także na ocenę wagi ryzyka¹⁵. Jak słusznie uważa, banki funkcjonują w turbulentnym otoczeniu i są poddawane presji oczekiwań zgłaszanych przez

¹⁰ J. Grzywacz, *Podstawy bankowości*, Difin, Warszawa 2006, s. 260–261.

¹¹ W.L. Jaworski, *Transformacja w obszarze banków*, w: *10 lat transformacji w Polsce*, Oficyna Wydawnicza Warszawskiej Szkoły Zarządzania, Warszawa 1999, s. 47.

¹² M. Iwanicz-Drozdowska, *Metody oceny działalności banku*, Poltext, Warszawa 1999, s. 94–96.

¹³ M. Iwanicz-Drozdowska, *Zarządzanie finansowe bankiem*, PWE, Warszawa 2010, s. 72.

¹⁴ M. Capiga, *Rola zysku w kształtowaniu poziomu kapitału własnego banku*, w: I. Pyka (red.), *Kapitał finansowy banków*, PWE, Warszawa 2008, s. 122.

¹⁵ M. Marcinkowska, *Koncepcja i praktyka budowania relacji banków z interesariuszem publicznym*, w: S. Kasiewicz, L. Kurkliński, M. Marcinkowska (red.), *Sektor bankowy – motor czy hamulec wzrostu gospodarczego*, Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2013, s. 64–65.

wiele grup interesów. Ich potrzeby i cele bywają skrajnie odmienne. Konflikt oczekiwań – również zgłaszanych przez najbardziej „uprawnionych” interesariuszy – zwiększa trudność określenia zasad działania banków¹⁶. Problem oceny efektywności banków podnoszony jest także przez wielu innych autorów¹⁷.

Oceniając sytuację historycznie, należy zwrócić uwagę, że na koniec 2015 r. w Polsce funkcjonowało 38 banków komercyjnych (w tym 1 bank państwowy oraz 2 banki zrzeszające), 561 banków spółdzielczych oraz 27 oddziałów instytucji kredytowych¹⁸. W 2015 r. postępowaniem naprawczym było objętych 6 niewielkich kapitałowo banków komercyjnych oraz 36 banków spółdzielczych i jeden z banków zrzeszających¹⁹. Analizując aktualne uwarunkowania rozwoju sektora bankowego w Polsce, należy wskazać, że korzystnie kształtują się **uwarunkowania makroekonomiczne**. W latach 2005–2015 średnie roczne tempo wzrostu gospodarki w Polsce wyniosło 3,8%. W tym okresie wzrost dla gospodarki całej UE-28 wyniósł tylko 0,9%, a dla strefy euro jeszcze mniej – zaledwie 0,7%. Wzrost gospodarczy Polski opierał się głównie na wysokiej i stabilnej konsumpcji gospodarstw domowych. Stopa bezrobocia spadła do wartości poniżej 10%, podobnie jak to było przed 7 laty. Na rekordowo niskim poziomie była stopa inflacji (deflacja wyniosła 0,9%).

Podkreślić należy, że **baza kapitałowa polskiego sektora bankowego uległa w ostatnich latach systematycznie wzmocnieniu**. Jest to podstawowy warunek stabilności i bezpieczeństwa funkcjonowania sektora bankowego i realizowania celów własnych i zadań publicznych. Fundusze własne rosły ze 129,0 mld zł w 2012 r. do 138,6 mld zł w 2013 r., ze 145,2 mld zł w 2014 r. do poziomu 159,1 mld zł na koniec 2015 r. (tabela 1). W ostatnich czterech latach stabilnie zwiększały się aktywa sektora – ze 1349,5,1 mld zł w 2012 r. do 1404,7 mld zł w 2013 r., 1529,3 mld zł w 2014 r. i 1595,0 mld zł na koniec 2015 r.²⁰ Jest to w istotnym stopniu konsekwencja pozostawienia w bankach znacznej części zysków wypracowanych w 2014 r. na skutek rezygnacji lub wstrzymania wypłaty

¹⁶ M. Marcinkowska, *Wymogi stawiane bankom przez ich otoczenie*, w: I. Pyka, J. Cichorska (red.), *Finanse w niestabilnym otoczeniu – dylematy i wyzwania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2012, s. 172.

¹⁷ S. Kasiewicz, *Teoria i praktyka zarządzania ryzykiem regulacyjnym*, Alterum, Warszawa 2016, s. 37–38; K. Kubiszewska, *Problem efektywności banków w literaturze przedmiotu*, Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego SGH, Studia i Prace 2015/3, s. 65–79; M. Pawłowska, *Konkurencja w sektorze bankowym*, C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 70.

¹⁸ *Sprawozdanie z działalności Komisji Nadzoru Finansowego w 2015 roku*, KNF, Warszawa 2016, s. 21.

¹⁹ *Ibidem*, s. 60.

²⁰ *Rozwój systemu finansowego w Polsce*, NBP, Warszawa 2016, s. 99.

dywidend przez niektóre banki. W ostatnich latach aktywa banków rosły nieco szybciej niż cała gospodarka. Wskutek tego wartość sektora bankowego w relacji do PKB zwiększała się, jednak ciągle pozostaje relatywnie niska. Wynosiła nieco ponad 90% po koniec 2015 r. i wskazuje na ograniczone zadłużenie gospodarki. Współczynnik kapitałowy (TCR) wzrósł z 15,2% do 16,1%, a współczynnik kapitału podstawowego Tier 1 z 14,0% do 14,8%²¹. Wzrost funduszy własnych wynikał przede wszystkim, ze wzrostu funduszy podstawowych. Stało się tak wskutek pozostawienia prawie całego zysku w bankach, pod wpływem sugestii państwowego nadzorca. Struktura funduszy własnych świadczy o stabilnej bazie finansowej banków. Na koniec 2015 r. polskie banki komercyjne spełniały wymóg minimalnych funduszy własnych. Struktura tych funduszy była bardzo dobra z punktu widzenia możliwości absorbowania potencjalnych strat, gdyż w zasadniczej części fundusze składały się z kapitałów podstawowych. Należy podkreślić, że stabilny i wysoki współczynnik wypłacalności sektora bankowego na poziomie 16,3% na koniec 2015 r. jest rezultatem polityki dywidendowej Urzędu KNF²². Korzystnym zjawiskiem jest też proces „udomowiania” sektora bankowego, co wyraża się zwiększaniem udziału kapitału krajowego w strukturze kapitału bankowego ogółem.

TABELA 1: Podstawowe dane sektora bankowego w latach 2012–2015

	2012	2013	2014	2015
Wynik finansowy netto (mln zł)	15467	15426	15881	11497
Fundusze własne sektora bankowego (mld zł)	129,0	138,6	145,2	159,1
Aktywa sektora bankowego (mld zł)	1353,1	1407,2	1532,3	1599,9
Miary efektywności działania				
ROA – Wynik netto / średnie aktywa (%)		1,14	1,18	0,98
ROE – Wynik netto / średnie fundusze podstawowe (%)		10,42	10,98	9,09
C/I – Koszty / dochody (%) za I–IX		52,79	50,39	54,21
NIM (wynik odsetkowy / średnie aktywa odsetkowe)		2,73	2,90	2,53

Źródło: *Informacja o sytuacji banków w okresie I–IX 2015 r.*, Urząd KNF, Warszawa 2015, s. 15, 18; *Raport o sytuacji banków w roku 2011*, Urząd KNF, Warszawa 2012, s. 32 i n.; <http://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsf022016.pdf>, stan na 30.04. 2016 r.

Podkreślić jednak należy, że sektor bankowy zamknął rok 2015 gorszym wynikiem niż przed rokiem (tabela 2). Wynik finansowy netto zdecydowanie

²¹ *Ibidem*, s. 20.

²² *Sprawozdanie z działalności Komisji Nadzoru Finansowego...*, s. 63.

się zmniejszył w stosunku do poprzedniego roku. Wynik odsetkowy był również mniejszy. Pogorszenie wyniku finansowego nastąpiło głównie na skutek obniżenia wyniku na działalności bankowej o 2587 mln zł. Spowodowane to zostało obniżeniem wyniku odsetkowego o 2304 mln zł i (w znacznie mniejszym stopniu) obniżeniem wyniku z tytułu opłat i prowizji o 232 mln zł. W niewielkim stopniu stało się tak na skutek wzrostu kosztów działania. Wynik odsetkowy ukształtował się na poziomie 35,4 mld zł i zmniejszył się o 4,8% w stosunku do roku ubiegłego. Wynik na działalności bankowej w 2015 r. wyniósł 56 mld zł i zmalał w stosunku do roku poprzedniego o 3%. Koszty działania banków wyniosły 30,4 mld zł i były o 11,7% większe niż przed rokiem²³. Przyczyną takiego stanu rzeczy był wzrost stawki obowiązkowej opłaty rocznej i ostrożnościowej wnoszonej na rzecz BFG (z 0,1 do 0,189%), wpłata z tytułu upadłości SK banku oraz wpłaty na rzecz Funduszu Wsparcia Kredytobiorców. Obniżenie wyniku odsetkowego wynikało głównie z systematycznej redukcji stóp procentowych NBP, co zdecydowanie przełożyło się na obniżenie przychodów. Szczególnie wysoki spadek wyniku finansowego netto zanotował sektor banków spółdzielczych, co zmusza do zastanowienia się nad przyczynami tego stanu rzeczy. Wprawdzie sektor banków spółdzielczych nie stanowi ważącej wartości w aktywach sektora bankowego ogółem, jednak ze względu na ilość banków spółdzielczych i ich specyfikę społeczną problem wymaga poważnej refleksji i poszukiwania możliwości zahamowania tych niekorzystnych tendencji.

TABELA 2: *Wybrane pozycje rachunku zysków i strat (mln zł)*

	2014	2015	Zmiana r/r
Wynik odsetkowy	37 094	35 204	-5,10%
Wynik prowizyjny	13 774	13 305	-3,40%
Wynik działalności bankowej	57 614	55 763	-3,20%
Koszty	27 105	30 199	11,40%
Amortyzacja	2 723	2 842	4,40%
Odpisy	8 331	7 015	-15,80%
Wynik z działalności operacyjnej	20 012	16 079	-19,70%
Zysk netto	15 864	13 095	-17,50%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Raportu o sytuacji banków w 2015 r., Urząd KNF, Warszawa 2016, s. 35.

²³ W skład kosztów działania banku zaliczane są koszty pracownicze i koszty ogólnego zarządu (koszty marketingu, informatyczne, czynsze, opłaty na BFG, opłaty za usługi obce).

Korzystny wpływ na zyskowność banków w 2015 r. miało mniejsze niż w poprzednim roku obciążenie wyników finansowych w tytułu utraty wartości kredytów w wyniku poprawienia się jakości portfela kredytowego dla przedsiębiorstw i kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych²⁴.

Pozytywnie ocenić należy, że w Polsce zyski banków stanowią główne źródło ich kapitałów. Zatrzymany zysk w ostatnich latach odpowiadał za około 70% wzrostu funduszy własnych. Sprzyja temu polityka KNF, który imiennie apelował do władz banków komercyjnych o przeznaczeniu zysków za 2014 r. na powiększenie kapitałów własnych banków. Apel ten generalnie został przyjęty. W ten sposób banki zwiększyły odporność na ewentualne zagrożenia ich stabilności.

3. Czynniki zagrażające stabilności systemu finansowego

Konsekwencją obniżenia wyników finansowych sektora bankowego było **pogorszenie podstawowych wskaźników efektywności działania**. Zdecydowanie gorsze wyniki banków spowodowane zostały wysokim wzrostem odpisów wynikających z pogorszenia zdolności płatniczej dużej liczby kredytobiorców, a także spadkiem wyniku odsetkowego. Był to także efekt agresywnej walki banków o zachowanie pozycji na rynku kredytowym, skutkującej forsowaniem niskich marż. Obniżenie wyniku z tytułu opłat i prowizji wynikało ze zmniejszenia przychodów banków z tytułu kart płatniczych na skutek obniżenia stawek opłaty interchange.

Zmniejszeniu uległ wskaźnik ROA (z 1,18 do 0,98) oraz wskaźnik ROE (z 10,98 do 9,09). Odnosi się to także do wzrostu wskaźnika kosztów (z 50,39 w okresie I–IX 2014 r. do 54,21 w analogicznym okresie 2015 r.). Obniżyła się też marża odsetkowa (z 2,90 do 2,53)²⁵.

Relatywnie korzystna była natomiast sytuacja w zakresie bieżącej płynności banków. Podstawowe miary płynności pozostają względnie stabilne i utrzymują się na zadowalających poziomach.

Pomimo dobrej sytuacji w zakresie bieżącej płynności, nadzorca zalecał działania zmierzające do wzrostu stabilności źródeł finansowania, w szczególności dotyczy to dalszej dywersyfikacji źródeł finansowania oraz wydłużanie terminów zapadalności zobowiązań.

²⁴ *Rozwój systemu finansowego w Polsce*, NBP, Warszawa 2016, s. 127.

²⁵ *Informacja o sytuacji banków w okresie I–IX 2015 r.*, Urząd KNF, Warszawa 2015, s. 4.

Rok 2016 i najbliższa przyszłość rysuje się jednak **niekorzystnie**. Istotnym problemem, który pojawił się w dyskusji pod koniec 2015 r. i który został uregulowany prawnie w 2016 r., był podatek od niektórych instytucji finansowych (tak zwany *podatek bankowy*). Należy w tym miejscu zauważyć, że zagadnienia związane z opodatkowaniem banków były przedmiotem rozważań już od początku drugiej dekady obecnego wieku²⁶. Stanowisko na ten temat wyraził Narodowy Bank Polski i Związek Banków Polskich, który negatywnie zareagował na propozycję wprowadzenia tego podatku, analogicznie jak minister finansów, który opowiadał się za nieprzystąpieniem Polski do mechanizmu wzmocnionej współpracy w UE w zakresie podatku od transakcji finansowych²⁷. Podobne uwagi znajdujemy w *Stanowisku Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową Wobec Opodatkowania Banków w Polsce*²⁸. Odmienne zdanie na ten temat wyrażał T. Siudek, który w 2012 r. sformułował hipotezę, że wprowadzenie podatku bankowego zwiększy stabilność rynków finansowych²⁹. Wprowadzony podatek bankowy stanowiłby część składki odprowadzanej przez banki do Bankowego Funduszy Gwarancyjnego. Zgromadzone w ten sposób środki zasiliłyby Fundusz Stabilizacyjny, który w przyszłości byłby wykorzystywany na stabilizację sektora bankowego³⁰.

Należy zauważyć, że podatek bankowy obecnie występuje w kilkunastu krajach Unii Europejskiej. W Polsce został wprowadzony dopiero w 2016 r. Jeżeli jednak w UE podatek bankowy jest traktowany głównie jako źródło finansowania stabilności finansowej sektora bankowego, to w Polsce zostanie przeznaczony na finansowanie potrzeb społecznych. Podnoszone obawy co do zagrożeń wynikających z wprowadzenia podatku bankowego mogą być uzasadnione, jeżeli doprowadzi to do pogorszenia zdolności banków do akumulacji kapitałów, spadku rentowności ich działalności, a tym samym pogorszenia konkurencyjności na rynkach międzynarodowych. Słusznie uważa L. Dziawgo, pisząc, że nabiera aktualności kwestia – *equilibrium*, czyli wyznaczenia odpowiedniej równowagi pomiędzy polityką a gospodarką, pomiędzy państwem a rynkiem. Wskazany

²⁶ *Wybrane aspekty dodatkowego opodatkowania banków w kontekście debaty na forum Unii Europejskiej*, NBP, Warszawa 2010.

²⁷ zbp.pl/public/repozytorium/dla_bankow/rady_i_komitety/ekonomia_i_regulacje/podatki/FTT_-_stanowisko_do_dyrektywy_o_wzmocnionej_wspolpracy_25022013.pdf; stan na 23.03 2016 r.

²⁸ **L. Pawłowicz**, *Stanowisko Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową Wobec Opodatkowania Banków w Polsce*, Bezpieczny Bank 2015/4, s. 200–211.

²⁹ **T. Siudek**, *Podatek bankowy jako instrument wspierania stabilności finansowej*, w: **A. Alińska**, **B. Pietrzak** (red.), *Stabilność systemu finansowego*, CeDeWu, Warszawa 2012, s. 359.

³⁰ *Ibidem*, s. 362.

problem dotyczy także w znacznym stopniu naszej gospodarki, w tym również polskiego rynku finansowego. Ryzyko polityczne w gospodarce jest bardzo odczuwalne, nawet deklaracje werbalne polityków skutkują zmianami cen aktywów i wzrostem ryzyka³¹.

Znacznym obciążeniem dla sektora banków komercyjnych będą także:

- 1) rosnąca składka opłat na rzecz BFG³²,
- 2) próba ustawowego rozwiązania problemu gospodarstw domowych, które zaciągnęły kredyt mieszkaniowy w walutach obcych,
- 3) utworzenie Funduszu Wsparcia Kredytobiorców,
- 4) niepewna sytuacja płynnościowa w niektórych SKOK (pięć SKOK-ów utraciło płynność) oraz w mniejszym stopniu w bankach spółdzielczych.

Przyjęte regulacje w bardzo niewielkim stopniu wynikają z problemów, jakich doświadcza sektor bankowy jako całość. Dzieje się tak, ponieważ wzrasta polityczne zapotrzebowanie na ingerencję organów państwa w funkcjonowanie banków i rynku finansowego, zwłaszcza wobec takich działań, jak neutralizacja kryzysu finansowego, poziom długu publicznego oraz stan finansów publicznych krajów zaliczanych do grona dojrzałych i zdrowych systemów ekonomicznych³³. Rok 2016 niesie pewne zmiany, w tym niekorzystne, na rynku finansowym w Polsce, wynikające z bardzo dużego zainteresowania politycznego sytuacją w sektorze banków komercyjnych. Doprowadziło to do spadków cen akcji polskich banków notowanych na GPW. Zmniejszająca się na rynku wartość banków odzwierciedlała narastające obawy inwestorów globalnych i krajowych co do tempa rozwoju gospodarek krajów wschodzących. Ponadto na wartość rynkową banków negatywnie wpłynęło uchwalenie przez Sejm ustawy o podatku od niektórych instytucji finansowych (tzw. *podatku bankowego*)³⁴ i złożony przez Kancelarię Prezydenta projekt ustawy dotyczącej restrukturyzacji kredytów walutowych (tzw. *kredyty frankowe*). Zbiegło się to także z decyzją o obniżeniu ratingu Polski przez agencję S&Ps. Również agencja Moody's zasygnalizowała możliwość rewizji dotychczasowego poziomu oceny ratingu. Wskaźnik rentowno-

³¹ **L. Dziawgo**, *Ryzyko polityczne na polskim rynku finansowym*, w: **J. Nowakowski** (red.), *W kierunku nowego ładu świata finansów*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2015, s. 155.

³² Zauważyć należy bardzo duży wzrost opłat na rzecz BFG (o 787 mln zł; 86,0% w porównaniu do 2014 r.) w związku ze wzrostem stawki opłaty rocznej oraz ostrożnościowej.

³³ **J. Szambelańczyk**, *Problemy stabilności sektora bankowego na tle doświadczeń globalnego kryzysu finansowego*, w: **K. Jajuga** (red.), *Finanse – nowe wyzwania teorii i praktyki. Problemy wiodące*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011, s. 175.

³⁴ Ustawa z dnia 15 stycznia 2016 r. o podatku od niektórych instytucji finansowych (Dz.U. z 2016 r., poz. 68).

ści pokazujący relację: „cena do wartości księgowej” indeksów polskich banków znacznie spadł. Wynikało to głównie z pogorszenia się warunków prowadzenia działalności bankowej i przyczyniło do obniżenia poziomu tego wskaźnika poniżej średniej długoterminowej. Konsekwencją obniżenia wyników finansowych w analizowanym okresie było pogorszenie wielu wskaźników efektywności działania. Znacząco wzrósł wskaźnik kosztów (z 50,39 w okresie I–IX 2014 r. do 54,21 w analogicznym okresie 2015 r.), pomimo zmniejszenia zatrudnienia i ograniczenia liczby tradycyjnych placówek bankowych. Spadła zrealizowana marża odsetkowa (z 2,90 do 2,53), zmniejszeniu uległ wskaźnik ROA (z 1,18 do 0,98) oraz ROE (z 10,98 do 9,09)³⁵.

Analizując uwarunkowania rozwoju sektora bankowego na początku 2016 r., należy wskazać na uwarunkowania krajowe i międzynarodowe. Wyniki gospodarki i utrzymujące się ożywienie przekłada się na stabilne warunki działania sektora bankowego. Jednak należy zwrócić uwagę, że w otoczeniu zewnętrznym znajdują się różne czynniki ryzyka, które mogą wpływać niekorzystnie na polską gospodarkę, a w konsekwencji pogorszyć sytuację sektora bankowego. Przykładowo można wskazać na niepewność dotyczącą dalszego rozwoju sytuacji w strefie euro³⁶, kryzys imigracyjny, Brexit czy kryzys zadłużeniowy Grecji. Odnosi się to także do polityki pieniężnej w warunkach niskich i malejących stóp procentowych, obniżenia tempa wzrostu głównych gospodarek wschodzących.

Na podstawie wyników badań ankietowych, jakie przeprowadziła Komisja Nadzoru Finansowego, banki zakładają istotne pogorszenie wyników finansowych w stosunku do 2015 r., spadek może wynieść łącznie 9,6%. W 2016 r. banki planują też pogorszenie wskaźników efektywności. Dla grupy banków objętej ankietą średni wskaźnik rentowności aktywów zmniejszy się z poziomu 0,84% odnotowanego na koniec 2015 r. do poziomu 0,72%. W zakresie zwrotu z kapitału można spodziewać się obniżenia wskaźnika ROE o 1,2% do poziomu 7,0%. Należy także spodziewać się przesunięcia istotnej liczby znaczących banków w kierunku niższych przedziałów rentowności³⁷.

Zebrane informacje i dostępne analizy świadczą o tym, że zmiany, które zaczęły się w 2015 r. i których przyczyną były czynniki egzo- i endogeniczne, o charakterze politycznym, społecznym i ekonomicznym – skutkują niekorzystnymi rezultatami i uzasadniają obawy co do możliwości utrzymania stabilno-

³⁵ *Raport Narodowego Banu Polskiego*, NBP, Warszawa 2015, s. 5.

³⁶ **M. Zaleska**, *Wyzwania przed unijnym sektorem bankowym*, w: **J. Nowakowski** (red.), *W kierunku nowego ładu świata finansów*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2015, s. 9–10.

³⁷ *Plany finansowe krajowych banków komercyjnych na 2016 rok*, KNF, Warszawa 2016, s. 11.

ści finansowej w przyszłości. Przykładem tego może być obawa, czy zmiany właścicielskie i restrukturyzacyjne nie doprowadzą do pogorszenia wyników finansowych istotnych systemowo banków. Wymaga to poszukiwania nowych rozwiązań i budowania teoretycznych modeli, o czym pisze K. Jajuga, uważając, że należy podjąć analizę zarówno czynników historycznie funkcjonujących, jak i pojawiających się na nowo³⁸.

4. Zakończenie

Sektor banków komercyjnych w Polsce posiada stabilną i silną bazę kapitałową, przewyższającą minimalne wymagania, która systematycznie się poprawia. Banki komercyjne są przygotowane kapitałowo na ograniczone pogorszenie warunków ich działalności. Banki działające na polskim rynku osiągnęły jednak w ostatnim roku niższe niż poprzednio wyniki finansowe. Pogorszyły się też wskaźniki rentowności ich działalności. Na horyzoncie rysują się zagrożenia, które mogą spowodować niekorzystne zmiany w wynikach ich działalności. Wyniki finansowe, będące podstawowym źródłem wzrostu zasobów kapitałowych i stabilności banku, obniżają się ze względu na spadek marży odsetkowej i nieodsetkowej. W warunkach niskiego poziomu stóp procentowych w najbliższym czasie nie można liczyć na zahamowanie tej niekorzystnej tendencji i należy spodziewać się spadku zyskowności sektora bankowego.

Nadzorcy państwowi – w szczególności Komisja Nadzoru Finansowego i Komitet Stabilności Finansowej, a także Narodowy Bank Polski powinny podjąć zintegrowane działania dla potrzeb definiowania ryzyk, przed którymi stoi sektor bankowy, i formułowania wniosków, które powinny być kierowane do polityków w celu ograniczenia negatywnych skutków dla sektora bankowego jako całości. Szczególną troską powinny być objęte banki, których bezpośrednio dotyczą wdrażane rozwiązania. W uzasadnionych przypadkach należy stosować zasadę solidarności. Banki spółdzielcze powinny mieć warunki dla konkurowania z sektorem banków komercyjnych w celu niedopuszczenia do eliminowania ich z rynku usług bankowych. Konsekwencje społeczne upadłości banków spółdzielczych mogą być dotkliwe. Upadłość banków komercyjnych czy banków spółdzielczych spowoduje znaczne społeczne straty finansowe, pogorszy sytuację wszystkich banków komercyjnych oraz potencjału finansowego BFG, a także może naruszyć reputację i zaufanie do systemu finansowego i całego sektora banków komercyjnych.

³⁸ K. Jajuga, *op. cit.*, s. 178–179.

Bibliografia

- Capiga Mirosława**, *Rola zysku w kształtowaniu poziomu kapitału własnego banku*, w: Irena Pyka (red.), *Kapitał finansowy banków*, PWE, Warszawa 2008, s. 122–139.
- Capiga Mirosława**, *Kapitał klienta w systemie zarządzania bankiem a problem bezpieczeństwa*, w: Jerzy Nowakowski, Teresa Famulska, *Stabilność i bezpieczeństwo systemu bankowego*, Difin, Warszawa 2008, s. 139–148.
- Dziawgo Leszek**, *Ryzyko polityczne na polskim rynku finansowym*, w: Jerzy Nowakowski (red.), *W kierunku nowego ładu świata finansów*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2015, s. 155–164.
- Gruszka Barbara**, *Efektywność i ryzyko inwestycji banków komercyjnych w okresie przeobrażeń systemowych*, Instytut Finansów WSzUiB, Warszawa 1999.
- Grzywacz Jacek**, *Podstawy bankowości*, Difin, Warszawa 2006.
- Informacja o sytuacji banków w okresie I–IX 2015 r.*, Urząd KNF, Warszawa 2015.
- Iwanicz-Drozdowska Małgorzata**, *Metody oceny działalności banku*, Poltext, Warszawa 1999.
- Iwanicz-Drozdowska Małgorzata**, *Zarządzanie finansowe bankiem*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2010.
- Jajuga Krzysztof**, *Kierunki rozwoju modeli rynku finansowego*, w: Jerzy Nowakowski (red.), *W kierunku nowego ładu świata finansów*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2015 s. 165–183.
- Jaworski Władysław L.**, *Transformacja w obszarze banków*, w: *10 lat transformacji w Polsce*, Oficyna Wydawnicza Warszawskiej Szkoły Zarządzania, Warszawa 1999, s. 47–63.
- Kasiewicz Stanisław**, *Teoria i praktyka zarządzania ryzykiem regulacyjnym*, Alterum, Warszawa 2016.
- Krzyżkiewicz Zbigniew, Jaworski Władysław L., Puławski Mieczysław**, *Leksykon bankowo-gieldowy*, Poltext, Warszawa 1998.
- Kubiszewska Katarzyna**, *Problem efektywności banków w literaturze przedmiotu*, Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego, Studia i Prace 2015/3, s. 65–79.
- Marcinkowska Monika**, *Koncepcja i praktyka budowania relacji banków z interesariuszem publicznym*, w: Stanisław Kasiewicz, Lech Kurkliński, Monika Marcinkowska (red.), *Sektor bankowy – motor czy hamulec wzrostu gospodarczego*, Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2013, s. 41–92.
- Marcinkowska Monika**, *Wymogi stawiane bankom przez ich otoczenie*, w: Irena Pyka, Joanna Cichorska (red.), *Finanse w niestabilnym otoczeniu – dylematy i wyzwania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2012, s. 165–172.
- Pawłowicz Leszek**, *Stanowisko Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową Wobec Opodatkowania Banków w Polsce*, Bezpieczny Bank 2015/4, s. 200–211.
- Pawlowska Małgorzata**, *Konkurencja w sektorze bankowym*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Plany finansowe krajowych banków komercyjnych na 2016 rok*, KNF, Warszawa 2016.
- Raport Narodowego Banu Polskiego*, NBP, Warszawa 2015.
- Raport o stabilności systemu finansowego*, NBP, Warszawa 2016.
- Raport o sytuacji banków w roku 2011*, Urząd KNF, Warszawa 2012.
- Raportu o sytuacji banków w 2015 r.*, Urząd KNF, Warszawa 2016.
- Rozwój systemu finansowego w Polsce*, NBP, Warszawa 2016.

- Siudek Tomasz**, *Podatek bankowy jako instrument wspierania stabilności finansowej*, w: Agnieszka Alińska, Bogusław Pietrzak (red.), *Stabilność systemu finansowego*, CeDeWu, Warszawa 2012, s. 359–372.
- Solarz Jan K.**, *Rozwój systemów bankowych. Biblioteka Menedżera i Bankowca, Zarządzanie i Finanse*, Warszawa 1996.
- Sprawozdanie z działalności Komisji Nadzoru Finansowego w 2015 roku*, KNF, Warszawa 2016.
- Szambelańczyk Jan**, *Problemy stabilności sektora bankowego na tle doświadczeń globalnego kryzysu finansowego*, w: Krzysztof Jajuga (red.), *Finanse – nowe wyzwania teorii i praktyki. Problemy Wiodące*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011, s. 177–198.
- Szczeptańska Olga**, *Stabilność finansowa jako cel banku centralnego. Studium teoretyczno-porównawcze*, Scholar, Warszawa 2008.
- Ustawa z dnia 15 stycznia 2016 r. o podatku od niektórych instytucji finansowych (Dz.U. z 2016 r., poz. 68).
- www.ue.katowice.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/21_W.Gradon_Metody_oceny_stabilnosc....pdf; stan na 06.10.2016 r.
- Wybrane aspekty dodatkowego opodatkowania banków w kontekście debaty na forum Unii Europejskiej*, NBP, Warszawa 2010.
- Wyczański Paweł**, *Polski system bankowy 1990–1992*, Fundacja im. Friedricha Eberta w Polsce, Warszawa 1993.
- Zaleska Małgorzata**, *Wyzwania przed unijnym sektorem bankowym*, w: Jerzy Nowakowski (red.), *W kierunku nowego ładu świata finansów*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2015, s. 9–22.
- zbp.pl/public/repozytorium/dla_bankow/rady_i_komitetu/ekonomia_i_regulacje/podatki/FTT_-_stanowisko_do_dyrektywy_o_wzmocnionej_wspolpracy_25022013.pdf; stan na 23.03.2016 r.

Marian ŻUKOWSKI

PROFITABILITY OF THE BANKING SECTOR IN AN UNSTABLE ENVIRONMENT

(Summary)

In recent years in Poland there is a discussion taking place on the stability and effectiveness of the banking sector activity. The aim of the paper is to join the ongoing discussion and to search the answer to the question: what factors determine the changes in the financial position of the banking sector in Poland, and how? The knowledge of this issue is necessary for finding the solutions to improve stability of the banking sector and, consequently, the stability of the financial system and economic growth. The paper shows that commercial banking sector in Poland has a stable and strong capital base, above the minimal requirements, that is systematically improving. From the standpoint of capital adequacy commercial banks are prepared for worsening of the conditions of their activity. Last year, however, commercial banks operating in the Polish market achieved worse financial results than previously. Their profitability ratios decreased as well. There are threats looming on the horizon that may cause significant changes in the results of their activity. Earnings,

being a fundamental source of growth of capital resources and bank's stability, are falling due to decreasing interest and non-interest margins. Under low interest rates in the nearest future there are no perspectives for slowing down this unfavourable tendency and thus a fall in profitability of the banking sector should be expected.

Keywords: banking system; stability of the banking system; profitability of the banking system